

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора медичних наук,
професора, Ковальової Олени Михайлівни
на дисертаційну роботу Безуглої Ольги Радіонівни на тему:
«Медико-соціальне обґрунтування удосконаленої моделі медичного
обслуговування працівників залізничного транспорту», що представлена
на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук
до спеціалізованої вченої ради Д 64.600.06
Харківського національного медичного університету МОЗ України
за спеціальністю 14.02.03 – соціальна медицина**

Актуальність теми. Дисертаційна робота присвячена надзвичайно важливій проблемі – збереженню здоров'я працівників однією із найважливіших галузей народного господарства – залізничному транспорту. Беззаперечно, що однією із успішних умов його функціонування є забезпечення безпеки руху, що досягається шляхом збереження професійного здоров'я та довголіття працівників Укрзалізниці. Саме тому питання безпеки руху є найактуальнішими та першочерговими завданнями залізничної медицини.

Не зважаючи на чисельність реформ системи охорони здоров'я варто відмітити, що здоров'я працюючого населення з роками не стає кращим, не виключенням є і залізнична галузь. Саме тому питання покращення медичного обслуговування працівників залізничного транспорту є надзвичайно актуальним дослідженням, в контексті державної політики зі збереження трудового потенціалу економічно важливої та динамічно розвиваючої галузі країни.

Економічні витрати, пов'язані з втратою трудового потенціалу працівників залізничного транспорту, відшкодуванням компенсацій у зв'язку з втратою працездатності, медичними витратами на лікування та реабілітацію хворих, а також відтворенням робочої сили, роблять проблему профілактики і ранньої діагностики захворювань у працівників однією з пріоритетних у сфері медицини праці як в Україні, так і в світі.

Зв'язок теми дисертації з науковими програмами, темами, планами. Дисертаційну роботу виконано згідно з планом науково-дослідних робіт Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова. Дослідження є фрагментом планової комплексної науково-дослідної роботи кафедри соціальної медицини та організації охорони

здоров'я Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова «Вивчення показників здоров'я різних груп населення як основа для реформування системи охорони здоров'я України», № держреєстрації – 0110U000522.

Ступінь обґрунтованості наукових положень дисертації, висновків і рекомендацій, сформульованих у роботі, їх достовірність.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, що сформульовано в дисертаційній роботі «Медико-соціальне обґрунтування удосконаленої моделі медичного обслуговування працівників залізничного транспорту» оцінюється як висока, так як вони ґрунтуються на вивченні достатньої кількості наукових джерел, використанні адекватних методологічних підходів, проведенні всеохоплюючих досліджень і глибокому, всебічному аналізу одержаних результатів.

Дисертаційне дослідження Безуглої О. Р. є самостійним науковим дослідженням, в якому на достатньому науково-методичному рівні обґрунтовано удосконалену модель медичного обслуговування працівників залізничного транспорту, головною метою якої є зменшення ризиків розвитку важливих медичних подій – втрати профпридатності та госпіталізації шляхом проведення своєчасних попереджувальних реабілітаційних заходів.

Достовірність наукових положень дисертаційної роботи, висновків і рекомендацій, приведених у науковій праці, підтверджується сучасними дизайном дослідження та медико-статистичними методами на тлі коректного застосування класичних методів досліджень (системного підходу і аналізу, бібліосемантичного, медико-статистичного, соціологічного та експертних оцінок).

Дослідження виконано на достатньому за обсягом репрезентативному первинному матеріалі, а саме на вкопійованні інформації, що стосується 819 залізничників: з медичної картки амбулаторного пацієнта (форма 025/0), контрольної картки диспансерного спостереження (форма № 030) і картки працівника, який підлягає попередньому (періодичному) медичному огляду ДЗ «Вузлова клінічна лікарня ст. Вінниця Південно-Західної залізниці» за 2008-2012 рр.

Усі наукові положення, висновки і рекомендації достатньо обґрунтовані, ілюстровані рисунками та таблицями, підтверджені адекватними статистичними розрахунками.

Статистична обробка одержаних результатів відбувалась за допомогою пакету статистичної аналітичної системи R для Mac OS X FAQ та

статистичного аналізу SAS 9.1.

На основі досконалого статистичного опрацювання матеріалу автор вирішує складні комплексні питання, імплементація яких привела до зменшення ризиків важливих медичних подій госпіталізації та втрати профпридатності.

Обґрунтованість основних наукових положень дисертаційної роботи підтверджується їх апробацією на науково-практичних конференціях, публікаціями в наукових фахових виданнях та у навчальному процесі вищих медичних навчальних закладів.

Наукова новизна, теоретична та практична цінність дослідження. Дисертантом вперше в Україні проведено комплексне дослідження стану показників захворюваності та набуття профнепридатності у різних групах працівників залізничного транспорту; вивчено особливості використання медичних послуг працівниками залізничного транспорту та виявлено низьке і нерівномірне споживання медичних послуг залізничниками, більші ризики втрати профпридатності у професійних групах з меншою доступністю медичних послуг, невиконання програми медичних обстежень при проведенні профілактичних оглядів, а також досліджено вплив медико-професійних факторів на формування професійної непридатності та ризик госпіталізації працівників залізничного транспорту, з яких найбільш важливими є тривала захворюваність з тимчасовою втратою працездатності, госпіталізована захворюваність, а також професійна група різноробочих залізничників.

Автором удосконалено модель медичного обслуговування працівників залізничного транспорту та шляхом системного вивчення захворюваності і ризиків набуття профнепридатності обґрунтовано її наукове значення. Набуло подальшого розвитку застосування методології експериментальної валідації впровадження удосконаленої моделі медичного обслуговування працівників залізничного транспорту із застосуванням контрольних функцій на основі семипараметричної фрейлті-моделі.

Теоретичне значення дослідження полягає в суттєвому доповненні теорії соціальної медицини із питань профілактики захворюваності серед працюючого населення, зокрема працівників залізничного транспорту.

Практичне значення дисертації визначається тим, що її результати стали підставою для: розробки і впровадження удосконаленої моделі медичного обслуговування працівників залізничного транспорту з метою покращення якості медичного обслуговування залізничників із зменшенням ризиків повторних госпіталізацій та набуття профнепридатності; оцінки

ризиків повторних госпіталізацій та набуття профнепридатності в залежності від медико-організаційних та соціальних факторів; оцінки медико-соціальної та економічної ефективності впровадження удосконаленої моделі медичного обслуговування працівників залізничного транспорту на базі ДЗ «Вузлова клінічна лікарня ст. Вінниця Південно-Західної залізниці».

Про високий рівень практичного значення результатів дослідження свідчить і широке його впровадження у роботу низки закладів, а також у навчальний процес на до- та післядипломному етапі навчання на кафедрах соціальної медицини та організації охорони здоров'я Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова, ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет» від, ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія», Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця, Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського, Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика, ДВНЗ України «Ужгородський національний університет».

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження та основні положення дисертаційної роботи доповідались на 11 наукових форумах.

Повнота викладення матеріалів в опублікованих працях. Всього за темою дисертації опубліковано 17 наукових робіт, 6 статей у наукових фахових виданнях, рекомендованих МОН України (з них – 3 самостійні, 2 – у міжнародних виданнях, в тому числі – у виданні, що включено до наукометричних баз РИНЦ, на базі Наукової електронної бібліотеки Elibrary.RU та Google Scholar на баі Наукової електронної бібліотеки CyberLeninka і розміщений на онлайнівій базі даних Index Copernicus), 8 праць апробаційного характеру та 3 додатково відображають результати дослідження.

Структура та обсяг дисертації.

Робота побудована традиційно і відповідає існуючим вимогам до даного виду кваліфікаційної праці. Дисертаційну роботу Безуглої О.Р. викладено на 222 сторінках друкарського тексту, в тому числі власно тексту 167 сторінок, складається із вступу, огляду літератури, програми та методів дослідження, 4 розділів власних досліджень, висновків, практичних рекомендацій.

Список використаних джерел містить 166 найменувань, з них 45 — латиницею. Раціонально і логічно до змісту роботи використовуються

таблиці (кількістю 25), рисунки (числом 14), додатки (числом 5). Звертає увагу правильний дизайн та чітка логістика роботи. Мета наукової роботи відповідає її назві. Кожне завдання чітко сформульовано і відповідає поставленій меті.

Характеристика розділів, оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому.

У вступі чітко та аргументовано розкрито актуальність проблеми, обґрунтовано необхідність подібного роду досліджень, сформульовано мету, завдання, розкрито суть наукової новизни дослідження, теоретичне та практичне значення результатів роботи та їх впровадження, особистий внесок автора, викладено дані щодо апробації результатів дисертаційної роботи та висвітлення матеріалів дослідження у фахових виданнях.

Перший розділ «Стан та резерви надання медичної допомоги працівникам залізничного транспорту (аналітичний огляд літератури)» присвячений вивченню національного і міжнародного досвіду щодо організації медичного обслуговування працівників залізничного транспорту, аналізу стану їх здоров'я та сучасним підходам до організації профілактики захворюваності вказаного контингенту. Розділ складається із п'яти підрозділів, які є конгруентними із задачами дослідження. На підставі результатів досліджень вітчизняних вчених автор робить висновок про існуючі негативні тенденції в стані здоров'я працівників залізничного транспорту та відсутню комплексну модель профілактик, контролю захворюваності і поширеності хвороб серед працівників провідних професій працівників залізничного транспорту. Реалізація цих заходів, безумовно, сприятиме підвищенню надійності "людського фактора" та значному зниженню ймовірності надзвичайних ситуацій на залізничному транспорті.

Висновки до першого розділу представлено автором на основі комплексного аналізу літературних джерел та бібліосемантичного методу. Пункти висновків у повній мірі висвітлюють результати поставлених автором задач. Розділ написаний грамотно, а його зміст свідчить про те, що автор цілком володіє сучасними даними з проблеми, яка вивчалась.

Таким чином, висвітлюючи зміст цього розділу, автор продемонстрував глибоке знання проблеми, підкреслив її актуальність та об'єктивно довів необхідність наукового обґрунтування та розроблення удосконаленої моделі медичного обслуговування працівників залізничного транспорту.

У другому розділі «Програма, методи та обсяг дослідження» надано програму дослідження, яку за допомогою системного підходу поділено на

основні етапи. Розділ представлено відповідно до вимог проведення сучасних досліджень, а саме детально висвітлено дизайн дослідження та його предмет, методи та інформаційну базу і дуже детально статистичні методи оброблення результатів дослідження із вказаними пакетами ліцензійних статистичних програм.

Автор слушно виносить деталізацію більшості класичних чи розроблених методик у відповідні розділи та додатки, де вони тісно прив'язані до тексту і проміжних результатів досліджень, що забезпечує прозорість задуму роботи та логічну послідовність досліджень.

У третьому розділі «Аналіз показників захворюваності працівників залізничного транспорту» вивчено динаміку захворюваності працівників залізничного транспорту за 2008-1012 рр. на панельному масиві даних 819 залізничників за даними первинної медичної документації на ДЗ «Вузлова клінічна лікарня ст. Вінниця». Розділ складається з п'яти підрозділів і, відповідно п'яти завдань. Перевагами цього розділу є чіткий дизайн, детально виписані критерії включення пацієнтів у дослідження, достатня кількість цифрових даних, які викладено і в розділі, і в додатках; комплексний підхід до вирішення завдань, тобто дисертантом проаналізовано захворюваність і поширеність хвороб серед залізничників із застосуванням класичних і найсучасніших наукових методів дослідження. Узагальнюючи результати вказаного етапу дослідження, автор обґрунтовує та актуалізує потребу в розробленні удосконаленої моделі медичного обслуговування працівників залізничного транспорту. Так, за період спостереження виявлено негативні тенденції до збільшення показника поширеності хвороб серед обстеженого контингенту на тлі відмінних від пересічених даних по Україні рівнів та структури захворюваності і поширеності хвороб; значне зниження показника повноти охоплення здорового населення диспансерним наглядом з 98,5% до 63,3%; поступове збільшення питомої частки залізничників, які втрачали працездатність внаслідок хвороби з 23 % до 38 %; стрімке зростання показників госпіталізованої захворюваності з 4,6 100 працюючих залізничників до 25,4, мінімальну кількість працівників (лише 1,0 %) з диспансерної групи, які одержали санаторно-курортне лікування.

Отже детальне вивчення особливостей захворюваності дозволило автору провести поглиблений аналіз та обґрунтувати програму дослідження наступного етапу, а також виявити зв'язки захворюваності з ризиками втрати профпридатності.

Наприкінці розділу автор наводить дуже деталізовані висновки.

Розділ 4 «Стан та динаміка захворюваності за даними профілактичних

оглядів працівників залізничного транспорту» є продовженням аналізу даних базового етапу, що проводить дослідження показників захворюваності відповідно до основних груп професійної приналежності за даними профілактичних оглядів. При цьому автор використовує сучасний методологічний підхід – формування динамічних моделей стану здоров'я працівників залізничного транспорту різних професійних груп за даними проведення періодичних медичних оглядів. При виконанні даного етапу дослідження визначено обставини втрати професійної придатності, виявлено негативну динаміку поширення модифікованих факторів ризику розвитку серцево-судинних захворювань, що безумовно погіршує прогноз збереження професійного здоров'я, збільшення співвідношення хронічних хвороб до донозологічних станів серед вперше встановлених порушень, а також з'ясовано певні організаційно-медичні недоліки під час проведення періодичних медичних оглядів (недообстеження вузькими спеціалістами та невиконана програма обстеження). Тим самим автор підкреслює, що існуюча система диспансеризації не дозволяє своєчасно виявляти патологію серед працівників залізничного транспорту і, відповідно, призначати їм реабілітаційні заходи.

У п'ятому розділі «Оцінка впливу медико-професійних факторів на формування професійної непридатності та інвалідизації» було проведено оцінку ефектів медико-професійних факторів та тестування гіпотез стосовно зв'язків між виявленими медичними та професійними закономірностями і ризиками таких важливих медико-соціальних подій, як госпіталізація і втрата профпридатності. Для доведення зв'язку між ними дисертант використовував сучасний статистичний інструмент – модель пропорційного ризику Кокса, що дозволило встановити швидкі темпи втрати профпридатності, які суттєво відрізняються залежно від професій залізничників, а саме найбільш критичну ситуацію виявлено для групи диспетчерів та різноробочих залізничників. Доведено, що саме сумарна тривалість захворюваності із тимчасовою втратою працездатності 40 і більше днів в попередньому до експертизи році зумовлювала суттєвий приріст ризику втрати профпридатності на 71% і достовірно збільшувала кратність госпіталізацій вдвічі, яка, в свою чергу, суттєво збільшувала ризик втрати профпридатності. Автор робить висновок, що відсутність впливу більшості медико-організаційних факторів ризику скоріш за все свідчить про декларативний характер профілактичних оглядів, що не видозмінюють ризики госпіталізації та втрати профпридатності, а робота із запобігання захворюваності із тимчасовою втратою працездатності є неадекватною і супроводжується низьким рівнем звернень залізничників за

медичною допомогою у разі захворювання, зокрема через намагання приховати ризик щодо втрати профпридатності.

У розділі шостому «Обґрунтування удосконаленої моделі медичного обслуговування працівників залізничного транспорту з оцінкою ефективності за функціоналом госпіталізованої захворюваності» обґрунтовано і запропоновано вище вказану модель, яка якісно відрізняється від існуючої: розширенням фінансування на основі колективного страхування, зменшенням ціни медичної послуги, демократизацією управління медичною допомогою, переходом на систему контрактів із іншими лікувально-профілактичними закладами та підприємствами, розширенням програми забезпечення медичними послугами та покращенням їх якості за рахунок впровадження елементів кейс менеджменту та регулярної медико-професійної експертизи на базі лікарсько-експертної комісії, а також впровадженням системи мотивації лікаря та залізничника.

Дієвість удосконаленої моделі засвідчено результатами експертної оцінки та даними проведеного локального організаційного експерименту, в результаті чого були створені умови для її наукового обґрунтування з випереджувальним характером реабілітаційних заходів, що в кінцевому результаті довело медичну, соціальну та економічну ефективність запропонованої моделі.

Для оцінювання ефективності запропонованої системи дисертант застосовує специфічні статистичні розрахунки/програми і доводить, що ризик госпіталізації внаслідок впровадження оптимізованої системи медичного обслуговування залізничників в середньому зменшується на 38%, що забезпечує в середньому додатково 3,7 місяців до наступної госпіталізації. Ці результати підкреслюють практичну значимість проведеного дослідження та ефективність запропонованої системи оптимізації.

Прогностична ефективність запропонованої науково обґрунтованої удосконаленої моделі медичного обслуговування працівників залізничного транспорту перевірялась експертною оцінкою, яка здійснювалась шляхом опитування 24 експертів – керівників охорони здоров'я м. Вінниця, головних лікарів, заступників головних лікарів з медичної частини, завідувачів відділеннями та службами, лікарів працюючих у закладах медицини залізничного транспорту. Відповіді експертів були когерентними і валідними з питань щодо покращення раціоналізації витрат та економічних ефектів.

Таким чином, хочеться підкреслити беззаперечне практичне значення даної наукової роботи, адже в результаті дослідження встановлено важливі

факти порушень професійного маршруту працівників залізничного транспорту внаслідок проблем зі здоров'ям та невідповідним медичним забезпеченням.

У розділі «Узагальнення результатів дослідження» автором проведено детальне обговорення результатів дослідження, одержані результати власних досліджень співставлені з раніше відомими дослідженнями інших авторів.

У висновках (їх 6) та практичних рекомендаціях дисертант конкретно та чітко узагальнює результати проведених досліджень.

Оцінка ідентичності змісту автореферату і основних положень дисертації.

Автореферат дисертаційного дослідження повністю відображає зміст дисертації, відповідає головним її положенням, оформлений згідно з вимогами МОН України. Зміст автореферату та основних положень дисертаційної роботи є ідентичним. Під час ознайомлення з текстом дисертації плагіату не виявлено.

Результати дослідження знайшли повне відображення в достатній кількості публікацій та обговорені на форумах різного рівня.

Зауваження

До зауважень слід віднести складність викладення матеріалу, використання нетрадиційної термінології, надлишкове викладення статистичних підходів та розрахунків. Принципових зауважень щодо подальшого викладеного у дисертації матеріалу немає, але потребують уточнення ряд питань:

1. Опишіть, будь-ласка, в чому суть феномену «job lock» у професійному маршруті працівника залізничного транспорту?
2. Поясніть, будь-ласка, чому Ви обрали функціоналом ефективності впровадження саме госпіталізовану захворюваність ?
3. Які можливі ризики імплементації запропонованої Вами удосконаленої моделі медичного обслуговування працівників залізничного транспорту?

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Безуглої Ольги Радіонівни «Медико-соціальне обґрунтування удосконаленої моделі медичного обслуговування працівників залізничного транспорту», представленої на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.02.03 – соціальна медицина, науковим керівником якої є доктор медичних наук, професор Очерedyкo Олександр Миколайович, є завершеним кваліфікованим науковим дослідженням, що виконане на високому науково-методичному рівні та присвячене надзвичайно важливій проблемі.

За своєю науковою новизною, методичним рівнем, обсягом проведених досліджень, актуальністю, практичною та теоретичною значущістю основних положень, ступенем обґрунтованості наукових положень, достовірністю одержаних результатів дисертаційна робота Безуглої Ольги Радіонівни «Медико-соціальне обґрунтування удосконаленої моделі медичного обслуговування працівників залізничного транспорту», представленої на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук, відповідає вимогам п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.02.03 – соціальна медицина.

Офіційний опонент,
професор кафедри педіатрії
з пропедевтикою та неонатологією №1
ВДНЗУ «Українська медична
стоматологічна академія» МОЗ України
доктор медичних наук., професор

Ковальова О. М.

